

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta tělesné výchovy a sportu

Právní problematika sebeobrany

nutná obrana, krajní nouze

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Mgr. Ing. Miloš Fiala, Ph.D.

Vypracoval:

Bc. Pavel Theodor

Praha 2020

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu své práce panu Ing. et Mgr. Milošovi Fialovi, Ph.D. za velmi cennou pomoc při tvorbě této práce ve formě poskytnutých informací. Dále bych pak chtěl poděkovat panu Mgr. Adamu Zdobinskému, který mi dělal konzultanta v oblastech právních, své přítelkyni a dalším osobám mně blízkým za pomoc s korekturou.

Prohlášení

Prohlašuji,

že jsem tuto závěrečnou práci vypracoval zcela samostatně a veškerou použitou literaturu a další podkladové materiály, které jsem použil, uvádím v seznamu literatury, a že svázaná a elektronická podoba práce je shodná. Současně prohlašuji, že souhlasím se zveřejněním této práce podle § 47b zákona č.111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Pavel Theodor

Evidenční list

Souhlasím se zapůjčením své diplomové práce ke studijním účelům. Prosím o přesně vedenou evidenci, kde uživatel svým podpisem stvrzuje, že tuto bakalářskou práci použil ke studijním účelům a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno a příjmení: **Fakulta / katedra:** **Datum vypůjčení:**

Podpis:

Abstrakt

Název

Právní problematika sebeobrany - nutná obrana, krajní nouze.

Cíle

Cílem této práce je rozebrat právní problematiku sebeobrany. Vysvětlení pojmů nutná obrana a krajní nouze. Poukázat na problémy ve výkladech. Poukázat na problematiku sebeobrany členů IZS. Vyvození závěrů.

Metody

Metodou použitou při tvorbě této závěrečné práce je rozbor co nejširší škály literatury, která o dané problematice pojednává a trestního zákoníku. Dále popis zjištěných poznatků a vyvození závěru.

Výsledky

Vysvětlení pojmů nutná obrana a krajní nouze a zpřehlednění problematiky sebeobrany.

Klíčová slova

Právo, sebeobrana, krajní nouze, problematika, nutná obrana.

Abstract

Title

Legal Issues of Self-Defense - Necessary Defense, Extreme Emergency.

Objectives

The aim of this work is to analyze the legal issues of self-defense. Explanation of the terms necessary defense and extreme emergency. Point out problems in interpretations. Point out the issue of self-defense of IZS members. Drawing conclusions.

Methods

The method used in the creation of this thesis is to analyze the widest range of literature that deals with the issue and the Criminal Code. Further description of findings and conclusion.

Results

Explaining the terms necessary defense and extreme emergency and clarifying the issue of self-defense.

Key words

Law, self-defense, necessary defense, issues, extreme emergency.

Obsah

Seznam použitých zkratek.....	9
1. Úvod.....	10
2. Teoretická východiska.....	12
2.1. Integrovaný záchranný systém.....	12
2.1.1. Základní složky IZS.....	14
2.1.2. Ostatní složky IZS.....	15
2.2. Okolnosti vylučující protiprávnost.....	16
2.3. Sebeobrana.....	18
3. Cíle, úkoly a metodika práce.....	20
3.1. Cíle:.....	20
3.2. Úkoly:.....	20
3.3. Metodika:.....	20
4. Deskriptivně-analytická část.....	21
4.1. Okolnosti vylučující protiprávnost.....	21
4.1.1. Protiprávnost.....	21
4.2. Krajiní nouze.....	27
4.2.1. Definice a obecná podstata.....	27
4.2.2. Pojem nebezpečí a zájem chráněný trestním zákoníkem.....	29
4.2.3. Nebezpečí přímo hrozící.....	30
4.2.4. Princip subsidiarity.....	31
4.2.5. Proporcionalita.....	32
4.2.6. Osoby, jež jsou povinny nebezpečí snášet.....	34
4.3. Nutná obrana.....	35
4.3.1. Definice a obecná podstata.....	35
4.3.2. Útok.....	37
4.3.3. Přímé hrozící nebo trvající.....	40

4.3.4.	Přiměřenost obrany a její intenzita	41
4.4.	Exces nutné obrany	43
4.4.1.	Exces intenzivní.....	44
4.4.2.	Exces extenzivní	45
4.4.3.	Exces jarý a chabý	46
4.5.	Putativní obrana	47
4.6.	Rvačky.....	49
4.7.	Sebeobrana složek IZS	51
5.	Závěr.....	54
6.	Zdroje.....	58
6.1.	Bibliografie	58
6.2.	Odborný článek	59
6.3.	Elektronické zdroje	60
6.4.	Legislativa:.....	60
6.5.	Judikatura	60

Seznam použitých zkratk

HZS	Hasičský záchranný sbor
IZS	Integrovaný záchranný systém
JPO	Jednotky požární ochrany
OVP	Okolnosti vylučující protiprávnost
PČR	Policie České republiky
Sb.	Sbírky zákonů
Sp. zn.	Spisová značka
TČ	Trestný čin
TZ	trestní zákoník
ZALP	Záchranné a likvidační práce
ZZS	Zdravotnická záchranná služba

1. Úvod

V této práci budu rozebírat sporné úseky ve vymezení nutné obrany a krajní nouze. Příklady jsou založeny na judikátech převážně nejvyšších soudů. Zaměřím se na problémy spojené s výkonem povolání složek IZS a jejich právní ochranu, na problémy právní i na problémy procesní. Hlavní část bude věnována především nutné obraně, jelikož se člověk do sebeobrané situace v rámci krajní nouze dostane jen málokdy. Příkladem takovéto situace je napadení zvířetem. Mnohem častěji se u soudu řeší problémy spojené s útokem jednoho člověka na druhého a tímto se převážně budu zabývat.

V dnešní době, která se zrychluje a na vše je stále méně a méně času, je typické, že psychické stavy občanů se stále zhoršují. S rostoucím tlakem na výkon, s rostoucími cenami, hlavně nemovitostí ve větších městech a rostoucím společenským tlakem se lidé často dostávají na hranici svých psychických možností v rámci pracovního života. Tyto stresové situace dále ovlivňují i život osobní. Na úřadech se můžeme setkávat se stále větší agresivitou lidí vůči úředníkům. V lékařských zařízeních a při výjezdech zdravotnické záchranné služby (dále ZZS) je v posledních letech hlášen zvýšený počet napadení. Dle studie Aesculap Akademie (697 respondentů) se s verbálním napadením setkaly již čtyři pětiny zdravotnického personálu. S fyzickým napadením se setkala čtvrtina ze všech dotázaných. Další složkou, která se dostává do častých sebeobraných situací jsou příslušníci Policie České republiky. V dobách před nástupem komunismu se lidé k policii, dříve k četníkům, chovali dle historických pramenů s mnohem větší úctou, nežli je tomu dnes. Na vině jsou věci výše popsané společně s historickým vývojem v českých zemích. Využívání policie, jakožto represivní složky komunistického systému, vedlo ke snížení věrohodnosti a úcty k této organizaci. Příslušníci Hasičského záchranného sboru (dále HZS) a jednotek požární ochrany (dále JPO) se dle jejich výpovědí setkávají se stále snižujícím se respektem k jejich zaměstnání, i když ne s tak velkým, jako u ostatních. Až absurdní situace pro rozumně uvažujícího člověka nastává, když příslušníci HZS jsou terčem slovního útoku za rozbití nějaké věci, při provádění zásahu proti požáru, který, byť neúmyslně, založil žalobce.

Ovšem problémy nenastávají pouze jednotkám IZS. Převážně ve větších městech agresivita v nočních hodinách stoupá, lidé jsou povzbuzeni alkoholem a překračují míry slušného chování. V přívalu adrenalinu, který je vytvářen při konfliktních situacích pak

hledají vzrušení, nebo prostý únik od svých životů. Nutno ale brát v potaz, že mnoho takovýchto situací již skončilo tragicky. Napadení člověka, který má bojové návyky zpravidla nekončí v hospodských potyčkách zrovna šťastně. Občas se stane, že jedna dobře mířená rána, která Vás pošle k zemi, má fatálnější účinky, než by si kdo přál. A nemusí to být ani rána. Stačí strčení, podnapilý zakopne, spadne hlavou na obrubník a dojde k usmrcení. Může za to ten co ho strčil? A Mohl by za to i když ho tento mrtvý muž předtím napadl? A co když útok mrtvý vyprovokoval? Co když se ten, jež mrtvého strčil, pouze domníval, že hrozí nějaký útok? Na toto a na další otázky se pokusím odpovědět v této práci.

2. Teoretická východiska

2.1. Integrovaný záchranný systém

Mnohdy si lidé pod pojmem integrovaný záchranný systém představí nějakou zastřešující organizaci, která je nadřazená policii, hasičům a zdravotnické záchranné službě. Zákon o integrovaném záchranném systému č. 239/2000 Sb., nám ale jasně uvádí, že pojmem *IZS* „se rozumí koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací“. Použije se, pokud se na zásahu podílí dvě a více složek.

Mimořádnou událostí dle zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému rozumíme „škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací“.

Dále dle tohoto zákona můžeme definovat záchranné práce jako „činnost k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedoucí k přerušení jejich příčin.“

Likvidační práce dle téhož jsou „činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí“.

Pojem IZS se v naší republice ovšem nevyskytuje příliš dlouho. První zmínky můžeme nalézt v devadesátých letech minulého století, kdy se objevil v písemné formě jako usnesení vlády č. 246 + P, ze dne 19. května 1993. Bylo v něm přijato 13 zásad, které formovaly budoucí začátky, a i dnešní fungování celého IZS, jak ho známe dnes. V první zásadě, jejíž znění je velmi podobné dnešní verzi, tohoto dokumentu se píše, že: „Integrovaný záchranný systém (dále jen "IZS") je systém vazeb zabezpečující koordinovaný postup záchranných, pohotovostních, odborných a jiných služeb (dále jen "složek"), orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při likvidaci havárií“ (usnesení vlády č.246+P/1993 Sb.).

V důsledku tragických událostí, které nastaly při povodních na Moravě roku 1997, byl přijat nový ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky ve znění zákona č. 300/2000 Sb., který dal prostor pro vznik krizovým zákonům. Dne 28. června

2000 schválil Parlament České republiky zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, který začal platit od 1. ledna 2001. (Skalská, 2010)

Složky IZS se dle zákona č. 239/2000 Sb., se dělí na:

- 1) Základní složky IZS
- 2) Ostatní složky IZS

2.1.1. Základní složky IZS (zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému)

- 1) *„Hasičský záchranný sbor České republiky.*
- 2) *Jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany.*
- 3) *Poskytovatelé zdravotnické záchranné služby.*
- 4) *Policie České republiky.“*

Tyto složky jsou označovány jako základní kvůli svým pravomocem a práci, kterou vykonávají. Dalším aspektem je to, že právě tyto složky nejčastěji vyjíždějí k mimořádným událostem.

Základní složky jsou dislokovány po celém území naší republiky, aby dostupnost na veškerá místa na našem území byla co nejlepší. Díky zákonu č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, byla legislativně ustálena povinnost, která vyžaduje po všech základních složkách nepřetržitou pohotovost. (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení, 2015)

2.1.2.Ostatní složky IZS (zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému)

- 1) *„Vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil.*
- 2) *Ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory.*
- 3) *Ostatní záchranné sbory.*
- 4) *Orgány veřejného zdraví.*
- 5) *Havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby.*
- 6) *Zařízení civilní ochrany.“*
- 7) *Neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k ZALP.“*

Poskytují při ZALP plánovanou pomoc na vyžádání. Vyžádání pomoci dle dříve sepsaných dohod, které s nimi uzavírají Ministerstvo vnitra, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a základní složky integrovaného záchranného systému. (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení, 2015)

2.2. Okolnosti vylučující protiprávnost

Okolnosti vylučující protiprávnost najdeme v trestním zákoníku 40/2009 Sb., zákon vymezuje je vymezuje ve třetí hlavě v paragrafem dvacet osm až třicet dva:

§ 28

Krajní nouze

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.

§ 29

Nutná obrana

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

§ 30

Svolení poškozeného

(1) Trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny.

(2) Svolení podle odstavce 1 musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně; je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba uvedená v odstavci 1 by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.

(3) S výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, nelze za svolení podle odstavce 1 považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení.

§ 31

Přípustné riziko

(1) Trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak.

(2) Nejde o přípustné riziko, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.

§ 32

Oprávněné použití zbraně

Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem.

2.3. Sebeobrana

Sebeobranu můžeme definovat v nejjednodušší podobě jako: „*Sebeobrana je stav, kdy se jedinec snaží zabránit útočnickovi nebo útočnickům způsobit tělesné zranění nebo smrt a jiné závažné škody.* „ (Náchodský, 1992)

Aby ovšem byl člověk takovéto akce schopný, musí mít dostatečnou průpravu z hlediska fyzického. Musí být vybaven dostatečným psychickým odhodláním. Technickou připraveností, kdy jedinec, který prošel sebeobrannými cvičeními, má mnohem větší šanci na úspěch. Na čež se váže příprava taktická, kdy je napadený schopen o věcech přemýšlet s chladnou hlavou. Takovéto jednání je velmi podstatné, předchází například tunelovému vidění a napomáhá nám s posledním druhem přípravy a to jest stránka právní, která je podstatná pro zvládnutí situace v mezi práva a k předcházení excesům.

Sebeobranu dělíme na aktivní a pasivní. V rámci aktivní sebeobrany člověk provádí bezprostřední odvracení nebezpečí a jak za použití svého těla, nebo určitých předmětů.. Lze tedy použít kopy, chvaty, hmaty, použití střelné zbraně, použití bodné zbraně atd. Do pasivní sebeobrany poté zařazujeme možnost odvracení nebezpečí útekem, telefonem na policii, přivoláním pomoci atd.

Propracovanější definici sebeobrany najdeme v knize Teorie didaktika úpolů ve školní tělesné výchově, která zní následovně: „*Užitkově pohybová činnost tvořena různými úpolovými aplikacemi. Je to otevřený systém, ve kterém podle okolností můžeme měnit konkrétní úpolové aktivity tak, aby akce byla dostatečně účinná a rychlá, se zachováním zájmů chráněným zákonem. Sebeobrana je legální prostředek každého občana. Sebeobrana se uskutečňuje mimo všechna pravidla úpolových sportů a ohrožená osoba používá všechny dostupné prostředky*“ (Reguli, Ďurech, Vít, 2007).

Z právního hlediska podrobnější definici má ve své knihách Ďurech, který zmiňuje v definicích sebeobrany, že obrana nesmí být zcela zřejmě nepřiměřená, definice zní takto: "*V sebeobraně jde o snahu napadeného vyhnout se fyzickému střetu, a když to není možné, vyřadit útočníka z boje, přičemž v boji použijeme jakýkoliv, v dané situaci nejúčinnější prostředek, který však musí být přiměřený stupni nebezpečí útoku*“ (Ďurech, 2000).

V dnešní době s turbuletním vývojem a zvýšením agresivity ve společnosti je sebeobrana stále vyhledávanější mezi širokou veřejností. Na výběr je mnoho kurzů,

které jsou ale občas vedeny dosti vágně a neprofesionálními trenéry. Při výběru je tedy nutno si projít informace o kurzu a poradit se s literaturou, nebo s nějakým známým odborníkem, zda je kurz vhodný pro náš zamýšlený cíl.

3. Cíle, úkoly a metodika práce

3.1. Cíle:

Cílem této práce je rozebrat právní problematiku sebeobranu. Vysvětlení pojmů nutná obrana a krajní nouze. Poukázat na problémy ve výkladech. Poukázat na problematiku sebeobranu členů IZS. Vyvození závěrů.

3.2. Úkoly:

- 1) Sehnání relevantní literatury.
- 2) Nastudování a analýza výše zmíněné.
- 3) Nalezení vhodných podkladů v judikatuře.
- 4) Výsledná sumarizace a sepsání výsledků.

3.3. Metodika:

Ke zpracování této diplomové práce byla použita metoda deskriptivně analytická. Základem bylo nastudování co nejširší škály elektronických publikací, judikatury, zákonů a bibliografie, které se dané problematiky týkaly.

4. Deskriptivně-analytická část

4.1. Okolnosti vylučující protiprávnost

Abychom si mohli v této diplomové práci rozebrat okolnosti vylučující protiprávnost, musíme se nejprve zaměřit na protiprávnost samotnou.

4.1.1. Protiprávnost

Nelze o protiprávnosti mluvit jako o společenské nebezpečnosti, kterou jako první použil trestní zákoník z roku 1950, kdy v § 2 stanovil, že: *„Trestným činem je jen takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavínil.“* (Zákon č. 89/1950 Sb., trestní zákoník) Dále tento pojem můžeme nalézt i v trestním zákoníku z roku 1961, který tento pojem používal jako materiální korektiv ve vztahu k formální skutkové podstatě trestného činu. (Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník) Pod pojmem nebezpečnost ovšem rozumíme možnost či pravděpodobnost poruchy. Nebezpečí u takových činů pro společnost a jejich zájmy spočívá ve způsobilosti tyto zájmy a společnost poškodit významným způsobem.

Pojem společenské nebezpečnosti byl terčem kritiky mezi mnoha odborníky. Jedním z nich byl O. Novotný. Ten kritizoval zejména neurčitost výkladu výše zmíněného pojmu, jež vede k porušení základní zásady v trestním právu a sice zásady: *“nullum crimen sine lege.”* Což v překladu znamená – není zločinu bez zákona. Dalším problémem, na který odpůrci poukazovali, byla skutečnost, že společenská nebezpečnost byl pojem ideologický a politický. (Solnař, 2003)

Tento pojem je ovšem odlišný od škodlivosti činu. Nebezpečnost v sobě obsahuje způsobení škody i možnost způsobení dalších poruch. Míra poškození určuje, jako jedna z mnoha, míru společenské nebezpečnosti. Dle Solnaře je závažnější možnost ohrožení nežli způsobená škoda. To vyvolalo mnoho diskuzí mezi odbornou veřejností. (Solnař, 2003)

Pojetí trestního činu může být (ULR₂):

- 1) Materiální - trestným činem je takové jednání, o němž soudce rozhodne, že je trestuhodné – typický pro autoritativní režimy
- 2) Formální - trestným činem je takové jednání, které je popsáno v zákoně. Je však stíháno pouze v případě, že je to účelné (oportunní).

V trestním zákoníku z roku 1961 se vyskytovalo materiálně-formální pojetí trestného činu. To bylo rovnocenně používáno s materiálním pojetím TČ. (Jelínek, 2010) V tomto pojetí TČ je trestným činem takové jednání, které je popsáno v zákoně a je trestuhodné. Je to běžné pojetí v komunistických a postkomunistických státech s autoritativními režimy. Je totiž velmi flexibilní a přezkoumávání trestních rozsudků je velice obtížné. (ULR₂) Po novelizaci trestního zákoníku se opustilo od materiálních znaků TČ. Ty byly označovány jako, již výše zmíněné, jednání pro společnost nebezpečné. Protiprávnost byla zahrnuta jako formální znak TČ. Pojem protiprávnost se od té doby vyskytuje v definici psané přímo v zákoně. Formální pojetí TČ je znakem demokratického a logického smýšlení státní moci a funguje ve všech moderních právních úpravách. Protože i méně závažné delikty, jsou považovány za TČ. Ovšem řízení se později může zastavit, jelikož může být považováno za neúčelné dle paragrafu 172 odstavce 2 písmene c). (Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád) Plní se tím díky tomu velmi důležitá funkce trestního práva, funkce výchovná. Největší využitelnost a efektivnost je u mladistvých. Pravdivost dříve napsaného odráží fakt, že v posledních letech se posiluje oprávnění státního zástupce, aby vedl dle principu oportunitity proces depenalizace. (Šámal, 2009, str. 129)

Protiprávnost není jen kategorií čistě právnickou, je i kategorií filosofickou a etickou a stejně jako pojem spravedlnost, je i protiprávnost relativní pojem. Je náročné jí i přesně definovat, nejpřesnější možná definice z právního hlediska je, že: *“Rozpor činu pachatele s právem z pohledu celého právního řádu”* (Hendrych, 2009). Z hlediska etického, jež je praktickou disciplínou filosofie, je protiprávnost stavem nebo chováním, jež je škodlivé pro společnost. Právě pojmem *škodlivé pro společnost* se nahradil starý termín *pro společnost nebezpečné*.

Mezi odbornou veřejností panují stále debaty o tom, jestli je protiprávnost znakem trestného činu či nikoliv. Většina se přiklání k tomu, že je. Novotný například řadí protiprávnost mezi znaky typové, tj. znaky skutkové podstaty. (Novotný, 2010) Jelínek protiprávnost považuje také za znak trestného činu, ale ne jako typový ani obecný, ale jako speciální, který s nimi stojí na stejné úrovni. (Jelínek, 2010) Nevyvratitelné ovšem zůstává, že protiprávnost je součástí právního výkladu trestného činu. Protiprávnost je nutnou podmínkou trestnosti činu, což vyplývá z Listiny základních práv a svobod článku druhého, který říká: *„Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo*

nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Protiprávnost, stejně jako trestný čin má svou formální a materiální stránku.

- 1) Formální protiprávnost – protinoremnost či protizákonost – rozpor s právním řádem. Dle Olšara je protinoremnost podoba formální protiprávnosti. V moderních demokratických státech se kryje s protizákoností. Hovoříme o státech, které respektují zásadu: „Nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege.“ (Olšar, 1936) Není zločinu bez zákona – jen trestní zákon vymezuje trestné činy a určuje za ně sankce. (Solnař, 2003)
- 2) Materiální protiprávnost – slouží k určení společensky nebezpečných jednání na ty na něž se vztahují trestní normy a na další nebezpečná jednání. Tudíž díky materiální protiprávnosti rozlišujeme protiprávní jednání a jednání v souladu s právem, jelikož materiální podstatou protiprávnosti je společenská škodlivost činu. (Šámal, 2010) Dle Liszta je důležité nezapomínat na právem normované materiální znaky jako jsou příkazy a zákazy. Ty jsou totiž dle něj považovány za materiální definici protiprávnosti. (Solnař, 2003) Dle Miříčkova pohledu je nebezpečí jakákoliv činnost či opomenutí zákazu nebo příkazu dle právního řádu. Kde není stanovena právní regulace, tak jako vztyčnou hodnotu nebezpečnosti by se měly používat průměrné výsledky a vědecké poznatky. Pokud dochází k absenci i těchto kritérií, je třeba využít zdravého úsudku o tom, jestli hranice nebezpečnosti již nebyla překročena. (Solnař, 2003)

Dle § 39 odst. 2 trestního zákoníku jsou určeny determinanty, které slouží k určení povahy a závažnosti trestného činu a při ukládání trestních sankcí. Těmi jsou (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník):

- 1) Význam chráněného zájmu, který byl dotčen,
- 2) způsob provedení trestného činu,
- 3) následky,
- 4) okolnosti, za kterých byl čin spáchán,
- 5) osoba pachatele,
- 6) mírou zavinění pachatele,

7) pohnutkou, záměrem nebo cílem. (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník)

Společenská škodlivost je tedy důležitým interpretačním pravidlem pro zákonodárce, kteří stanovují trestné jednání. Stejně tak důležitá je pro orgány činné v trestním řízení pro interpretaci a aplikaci trestně-právních norem. (Kuchta 2003) Společensky škodlivé jednání je většinou zákonodárci ustanoveno za formálně protiprávní. Důležitá je ovšem pozice soudce, který na základě rigidního pojetí formální protiprávnosti zkoumá u případů, kde je na pochybách s jeho protiprávností, dle materiálního měřítko stupeň společenské škodlivost. (Solnař, 2003)

Zásada subsidiarity trestní represe dle § 12 odstavec 2 trestního zákoníku, která zní: *“Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.”* (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) Je těsně spjata s materiální protiprávností. Z toho vyplývá, že i když je jednání protiprávní, nemusí být trestným. Trestní právo je tedy nejvýše postavená instituce v hierarchii odpovědnosti.

Jednání dle míry společenské nebezpečnosti lze rozdělit na následující (Šámal, 2010):

- 1) *„Trestné činy ve smyslu trestního zákona,*
- 2) *přestupky a jiné správní delikty,*
- 3) *kázeňské přestupky vojáků a policistů,*
- 4) *občanskoprávní delikty a porušení pracovní kázně podle zákoníku práce,*
- 5) *jiné společensky nežádoucí jevy se škodlivými důsledky, které však nelze kvalifikovat jako protiprávní a uplatňuje se u nich jen morální nebo jiná odpovědnost.“*

Okolnostmi vylučující protiprávnost rozumíme jednání, jež způsobí, že toto jednání není trestným činem, i když zdánlivě naplňuje všechny znaky trestného činu. Jednání dle paragrafu 28 a 29 nazýváme jako „čin jinak trestný“ a dle paragrafu 30 až 32 jako „čin který nespáchá“ Jsou to tedy výjimky v jednání, které je jinak nedovolené a zákonem postihované. Tyto paragrafy tedy negují jakoukoliv aplikaci jiných právních norem. Můžeme tedy mluvit o střetu právních norem, který zakazuje určitá jednání a jiného právního předpisu, který jednání povoluje či přikazuje. (Šámal, 2010)

Okolnosti vylučující protiprávnost se nedají chápat stejně jako případy zániku trestní odpovědnosti, které můžeme nalézt v § 33 až 35. Rozdíl mezi nimi je takový, že od

prvopočátku působení, jež je prováděno za okolností vylučující protiprávnost, se nejedná o trestný čin. U případů zániku trestní odpovědnosti se jedná o trestný čin již od počátku. Až díky následné aplikaci těchto právních norem následně dojde k zániku trestní odpovědnosti. (Novotný, 2010)

S vyloučením protiprávnosti se ovšem nesetkáváme pouze v trestním právu. Je možné toto najít napříč celou oblastí práva. Například v přestupkovém zákoně můžeme nalézt institut krajní nouze a nutné obrany. Z hlediska práva správního je okruh okolností vylučující protiprávnost stejný jako u trestního práva. Proto nelze činy prováděný za těchto okolností posoudit jako přestupek. Mezi laickou veřejností panuje představa, že dle práva občanského jednání v nutné obraně a krajní nouzi vylučuje odpovědnost za škodu. Dikce je ovšem jiná. Jsou zde případy, kdy je vyloučena protiprávnost dle práva správního a trestního, ale stejně zůstává odpovědnost za škodu dle práva občanského. Závisí na specifických znacích jednotlivých ustanovení. (Šámal, 2010)

Okolnosti vylučující protiprávnost ovšem nejsou zahrnuty jen ve výše zmíněných pěti paragrafech. Jsou to okolnosti, o kterých píše různí autoři, kteří vychází z právních podkladů, díky nimž je u jednání vyloučena protiprávnost. Do takových to okolností je řazen:

Výkon práv a povinností. – Dle Jelínka a kolektivu je zde zařazeno následující (Jelínek, 2010):

- 1) Vzetí obviněného do vazby při splnění podmínek stanovených trestním řádem.
- 2) Plnění závazného rozkazu.
- 3) Výkon rodičovských práv.
- 4) Omezení osobní svobody pachatele přistiženého při páčání trestného činu nebo bezprostředně po spáchání.

Dle Šámala, jednoho z autorů rekonstrukce trestního zákoníku, netřeba upravovat výkon práv a povinností jakožto jednu z nových okolností vylučující protiprávnost. Jako podklad pro toto tvrzení uvádějí, že definice TČ přímo obsahuje podmínku protiprávnosti. (Šámal, 2010) Například soudce se tudíž nemůže dopustit trestného činu omezování osobní svobody za posláním obviněného do vazby, neboť jednal dle trestního řádu.

- 5) Výkon povolání – zde je zařazen například plnění lékařských zákroků, poskytování zdravotnických zákroků členy ZZS, práce celníků a exekutorů a další případy, které by byly mimo tyto povolání trestné. Členové ZZS tedy nebudou trestně zodpovědní za smrt pacienta v případě invazivních zákroků, které ale budou vést k záchraně života pacienta a které se řídí používanými postupy.
- 6) Výkon dovolené činnosti – sem řadíme například činnost sportovců v kontaktních a bojových sportech. Existuje v nich jisté nebezpečí s poškozením chráněných zájmů, jako je majetek život a zdraví. Jelikož ale není tato činnost právem zakázaná, implicitně je tedy vyjádřen souhlas s jistým nebezpečím, která provozování dané činnosti přináší (Šámal, 2009, str. 129).

Dále existují i specifické okolnosti vylučující protiprávnost dle zvláštní části trestního zákoníku a jeho komentářů. A to (Šámal, 2010):

1. Ustanovení o beztrestnosti agenta - § 363 trestního zákoníku.
2. Neoznámení trestného činu - § 368, odstavec 3 trestního zákoníku.
3. Beztrestnost pachatele při nepřekažení TČ a neoznámení TČ - § 367, odstavec 2 trestního zákoníku.

Dle některých autorů ale tyto případy jsou pouze zvláštními případy krajní nouze. (Kratochvíl, 2012)

4.2. Krajiní nouze

4.2.1. Definice a obecná podstata

§ 28

Krajiní nouze

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o krajiní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.

Jedná se o nejobecnější okolnost vylučující protiprávnost. Všechny ostatní jsou v praxi oproti krajiní nouzi vcelku raritní. V trestním zákoníku je zařazena tedy z těchto důvodů hned jako první. Což se změnilo oproti trestnímu zákoníku z roku 1961, kde byla až na druhém místě. Z hlediska logického nám krajiní nouze vychází z pudu sebezáchovy. Nikdo si nechce nechat způsobit škodu a v případě nebezpečí ohrožení zdraví, použije vše k odvrácení tohoto nebezpečí. Dochází tedy k obětování jednoho chráněného zájmu na úkor zájmu druhého.. Krajiní nouze je zde právě pro to, aby nám vymezila, co je přípustné a společensky prospěšné pro použití k odvrácení nebezpečí hrozící chráněnému zájmu a co nikoliv. Objektivní teorie porovnávají ohrožený a porušený zájem chráněný trestním právem, řídili se tedy dle principu menšího zla. (Kratochvíl, 2012)

Jednání v krajiní nouzi vylučuje odpovědnost trestněprávní i občanskoprávní. (Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 31. 5. 1979 sp. zn. 7 Tz 25/89.) V případě odvrácení nebezpečí, které hrozilo přímo a které dotyčný sám nevyvolal, tak za toto odvrácení nebude odpovědný. Ne však v případě, jestli se dalo takové nebezpečí odvrátit jinak, nebo pokud odvrácení nebezpečí nemělo následek stejně závažný anebo závažnější než ten, co hrozil (§ 418 odstavec 1 občanského zákoníku). Zaměstnanec neodpovídá za škodu, která je způsobena odvrácením nebezpečí materiální škody zaměstnavateli nebo přímo hrozícímu nebezpečí životu a zdraví. Toto ovšem pouze za předpokladů, že nebezpečí sám nezpůsobil a že konal přiměřeně daným okolnostem (§ 251 zákoníku práce). (Novotný, 2010)

V rámci krajní nouze se může zachovat každý. Nejen ten, jemuž chráněnému zájmu nebezpečí hrozí. Toto jednání se nazývá jako pomoc v krajní nouzi. Jednání může být cíleno na kohokoliv, ne však proti tomu, co v krajní nouzi jedná sám. Důležité je zdůraznit, že následky jednání krajní nouze musí být nižší než důsledky způsobené odvráceným nebezpečím. Avšak výjimka z tohoto pravidla je specifický případ krajní nouze, nutná obrana. Tam lze dle § 29 reagovat stejně, nebo intenzivněji, než je ohrožení samotné. (Šámal, 2010)

Za krajní nouzi lze považovat i povinnosti jednání v krajní nouzi u určitých skupin, kterým zvláštní právní předpisy toto jednání ukládají. (Šámal, 2010) Těmi to skupinami jsou zdravotníci, hasiči, vojáci a další. Například hasiči, kteří přijedou k autonehodě. Zjistí, že plechy jsou zdeformované a tělo je zaklíněno pod těmito plechy. Člověk uvnitř je v bezvědomí ale stále živý. Je zde ovšem vidět masivní krvácení a je nutno jej odtud co nejdříve dostat. Při provedení vyproštění je zachraňovanému způsobeno zranění. Hasiči se ovšem nedopustí ublížení na zdraví dle § 146 trestního zákoníku. Jelikož jednali v krajní nouzi. Navíc jim toto jednání přímo ukládá povinnost snažit se toho člověka zachránit.

Znaky, které musí být splněny pro naplnění krajní nouze jsou (Šámal, 2010):

- 1) Odvrácení nebezpečí přímo hrozícího zájmu chráněného trestním zákoníkem.
- 2) Subsidiarita – nebezpečí za daných okolností nelze odvrátit jinak.
- 3) Proporcionalita – způsobený následek nesmí být zřejmě stejně nebo více závažný než ten, který hrozil.
- 4) Není zde povinnost nebezpečí snášet.

4.2.2. Pojem nebezpečí a zájem chráněný trestním zákoníkem

Pojem nebezpečí je nutno chápat širěji než útok, o kterém bude řeč v další kapitole. Nebezpečí zastupuje v této definici stav, jež hrozí poruchou chráněného zájmu dle trestního zákoníku. Konkrétně to jsou: ochrana života, zdraví, svobody, osobnosti člověka, jeho soukromé a lidské důstojnosti, cti, majetku a podobně. Tyto zájmy jsou detailně popsány ve zvláštní části trestního zákoníku. Nemusí vždy být odvráceno nebezpečí, které hrozí pouze vlastním zájmům, ale i zájmů cizích. V takovýchto případech hovoříme o pomoci v krajní nouzi. (Šámal, 2010)

Zdroj nebezpečí není nijak významný. Je jedno zdali nebezpečí vyvolá přírodní síla, jako je povodeň či zemětřesení. Zvířetem, kdy například zaútočí pes na Vaše dítě. Dále pak věci, kdy může dojít ke zkratování či jiné chybě stroje, která způsobí ohrožení poruchy chráněného zájmu. Mohou to být ovšem i okolnosti jiné, naprosto nepředvídatelní, jako jsou epizootie či pandemie, jako je například aktuální koronavirus. V neposlední řadě způsobené člověkem, kde jedna z variant je právě užší vymezení v nutné obraně. V takovémto případě je nutný útok jednoho člověka na druhého. Je zde ale nutno dodat, že pokud škoda při odvrácení hrozícího útoku je způsobena někomu jinému než útočníkovi, tak se jedná o krajní nouzi. O těchto variantách podrobně níže. Druhá varianta je například špatná manipulace s těžebním strojem a následný problém vzniklý chybou operátora.

Za krajní nouzi můžeme například považovat použití automobilu k pacientovi k dopravě k pacientovi a poskytnutí bezodkladné první pomoci v případě, že nikdo jiný by tam nemohl být rychleji a pacientovi by hrozilo vážné ohrožení na životě, a to i za předpokladu, že by byl doktor v podnapilém stavu. Tudiž řízení pod vlivem alkoholu nemůže být trestné. (Rozsudek Nejvyššího soudu z 19. ledna 1968, 1 Tz 2/68.)

Je možná i situace, kdy nebezpečí odvrací člověk, které toto nebezpečí sám vyvolal. Jako příklad lze uvést zřícení podpěry a ohrožení zavalení dělníka, který sám svou neúmyslnou chybou, tuto podpěru poškodil. Nebezpečí, které takto vzniklo ale nesmí být vyprovokované. Když vydráždím kočku souseda, jen proto, aby na mne zaútočila a já ji pak v krajní nouzi usmrtil, tak se nejedná o krajní nouzi. (Šámal, 2010)

4.2.3. Nebezpečí přímo hrozící

Jak je již popsáno v definici v trestním zákoníku, nebezpečí musí hrozit přímo, tj. bezprostředně. V případě že nebezpečí již dále netrvá, nebo za okolností, že teprve nastane, nikoliv však v budoucnosti bezprostřední, tak se nebude jednat o krajní nouzi. Přímo hrozící nebezpečí je tedy takový sled událostí, který rychle spěje k poruše chráněného zájmu, nebo i za předpokladu, že byl sled událostí zastaven, ale stále jsou splněny určité podmínky, že by ohrožení mohlo nastat. Jako příklad lze uvést zásah hasičů, kdy při zasypaní domu se snaží zpod trámu vyprostit člověka, trám, který na něm ležel přes dolní končetinu se podařilo podepřít, avšak podpěra nevydrží tak dlouho, aby dotyčného vytáhli, celá budova se zdá nestabilní a pro záchranu života mu amputují nohu, aby ho zachránili. (Šámal, 2010)

V případě, že nebezpečí není skutečné – domnělé nebezpečí – existující jen imaginací určité osoby, která se pokouší o jeho odvracení. Nebo pokud nebezpečí nemá předpokládanou intenzitu, tak je takové jednání posuzováno dle zásad o skutkovém omylu. Pokud si pachatel pouze vysnil podmínky krajní nouze v představách, ale nepřekročil meze této domnělé situace, tak není odpovědný za trestný čin (Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 31. 5. 1979 sp. zn. 7 Tz 25/89), je ale nutno přezkoumat, zda se nejedná o trestný čin z nedbalosti. (Šámal, 2010)

4.2.4. Princip subsidiarity

Princip subsidiarity znamená, že nebezpečí, které hrozí chráněnému zájmu, není možné odvrátit jiným způsobem. Pokud je zde varianta zásahu do zájmů jiné osoby, svých vlastních nebo jinou možností nezasahující do ničích zájmů k odvrácení nebezpečí, musí být vždy zvolena varianta s nejmenšími následky. Proto pokud je možný útěk, tak musí být vždy zvolen namísto zásahu do chráněných zájmů třetí osoby. (Šámal, 2010) Je ovšem nutná brát zřetel na aktuální stav osoby odvracející nebezpečí a na její reálné možnosti. (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze 16. 8. 1971 sp. zn. 3 Tz 54/71) Tudíž je nutno posoudit aktuální psychický stav člověka odvracející nebezpečí. Tento jedinec se s největší pravděpodobností bude nacházet v časovém presu, a tudíž po něm nemůžeme chtít takovou kvalitu rozhodnutí, jakou by udělal za stavu, kdy nebezpečí neodvrací a netlačí ho časová tíseň.

V rámci podmínky subsidiarity u krajní nouze lze tedy i posuzovat, zda se osoba odvracející nebezpečí pokusila způsobit škodu co možná nejmenší. Zákonodárcem to ale striktně nevyžaduje. Není to totiž zakotveno v samotné právní úpravě o krajní nouzi. Kdyby toto jednání bylo vyžadováno, bylo by k tíži osobě, která se do krajní nouze dostala. Ovšem občas je použit rozšiřující výklad, který slouží ke korekci takových jednání, která jsou velmi nevhodně použita k odvrácení nebezpečí. (Šámal, 2010)

Kubová píše i o zamyšlení nad gramatickým významem slova jinak, použitého v právní úpravě. Odvrácení nebezpečí jinak totiž znamená, že ho můžeme odvrátit jakýmkoliv způsobem a vždy tuto podstatu naplníme. Dle jejího názoru je nutné tento výklad rozvést. (Kubová, 1998, str. 51) Kuchta se k problému spojeným s pojmem „jinak“ vyjádřil, že by bylo vhodné stanovit ve výkladu, že způsob odvrácení škody, který je použit, musí způsobit škodu menší nebo žádnou než ta, která hrozila. Smysl subsidiarity by v tomto případě odpadl a řešil by se tedy už jen princip proporcionality. (Kuchta, 2003) Dořešení úpravy tohoto pojmu „jinak“ by tedy vedlo k celkovému zkvalitnění právní úpravy.

4.2.5. Proporcionalita

Proporcionalita je nejobtížnější podmínka z moha hledisek. Střetává se nám tu filosofie, právo i sociologie. Nemusí totiž na výsledek rozhodnutí mít všichni stejný názor. Určit tedy, co je společensky méně škodlivé je občas velmi náročné. Střetávají se nám tu dva poškozené zájmy chráněné zákonem, ke kterým mohou mít různí lidé silnější, či slabší emocionální auto. Když uvedeme příklad, tak nůž po dědečkovi, který už je po smrti, může mít pro jednoho nevyčíslitelnou hodnotu, jelikož je to poslední artefakt, který mu po něm zbyl, pro druhého je to jen nůž a neváhá ho sebrat a použít i za cenu ztracení/zničení k odvrácení hrozícího nebezpečí.

Dle Solnaře je proporcionalita definována jako poměr/úměrnost mezi zájmem napadeným a zájmem obětovaným. Vyzdvihuje se tu kvantitativní posouzení jednotlivých zájmů, jelikož po kvalitativní stránce jsou parametry vždy stejné – život je více než zdraví, zdraví je více než majetek atd. Dochází tedy k „ocenění“ jednotlivých zájmů, což je ve finále dosti problematické, jak bylo řečeno výše. (Solnař, 2003) I přes větší důležitost kvalitativní stránky, stránka kvantitativní někdy převáží. Znamená to, že například drobná poranění jsou přípustná na úkor záchrany velkého množství majetkových hodnot. (Šámal, 2014)

Jak bylo řečeno u předchozí kapitole, tak při rozhodnutí se musí brát zřetel na danou psychickou situaci jedince, nelze po něm požadovat, aby racionálně vyhodnotil a propočítal, jakou hodnotu může obětovat, aby nepřesáhl meze krajní nouze. Proto zákonodárci použili pojem „zřejmé“ v právní úpravě, aby se v praxi nestávalo, že výklad bude příliš úzký. Je tedy třeba individuálně posoudit každý jeden případ. A to nejen dle hlediska objektivního – intenzita následku ale i dle subjektivního hlediska – psychické rozpoložení člověka odvracející nebezpečí. (Šámal, 2010)

Proporcionalita také zahrnuje zajímavé filosoficko-morální aspekty, které narážejí na právní systém ČR. Jedná se o právo na život jako takový. Dle současné právní úpravy není možné zabít jednoho člověka k záchraně života svého. Je ovšem těžké právně nutit, aby člověk obětoval sám sebe, aby nejednal proti právnímu řádu. Jsou situace, kdy je to z hlediska veřejnosti přijatelnější než jindy. Například pokud jsme já cílem útoku a nastrčím za sebe jiného člověka, tak je taková situace společensky méně přijatelnější než situace, ve které jsou dva lidé ve smrtelném nebezpečí a nelze zachránit oba dva. Jedním takový příkladem je tzv. Karneadovo prkno, tento případ se objevil už v starověkém Řecku a rozpoutal velkou filosofickou diskuzi. Podstatou bylo, že na moři

ztroskotá loď, a zbylo jen jedno prkno a dva lidé, Ti jsou vyčerpaní a k záchraně se potřebují dostat právě na to jedno jediné prkno na širém moři. Prkno ovšem unese jen jednoho. A tak musí dojít k vraždě, aby se zachoval alespoň jeden život. (Jelínek, 2010) Dalším takový příkladem jsou oblíbené Trolley problems, které řeší etická dilemata. Kolik životů je přípustné obětovat a kolik musí být zachráněno? A jak změni situaci, jestli daného známe, nebo ne. Každopádně dle usnesení Nejvyššího soudu SSR ze dne 11. 12. 1980 je možné naplnit podmínku proporcionality za předpokladu, že obětováním jednoho lidského života, zachrání životů více. (Usnesení Nejvyššího soudu SSR ze dne 11. 12. 1980 sp. zn. 3 To 72/80) I toto má ovšem svá úskalí. Lidé zabítí na orgány totiž svými orgány můžou zachránit více jak jeden život. Toto by mělo být ještě více ošetřeno v právní úpravě.

Z výše uvedeného vyplývá, že proporcionalita je důležitým pilířem pro souměřitelnost, zda jednání probíhá v rámci mezí krajní nouze, nebo se jedná o exces krajní nouze, případně až po společenský významně nebezpečný čin.

4.2.6. Osoby, jež jsou povinny nebezpečí snášet

U určitých skupin osob existuje povinnost nebezpečí snášet, největší zastoupení mají mezi složkami IZS. Jsou to policisté při výkonu služby, hasiči při výkonu záchranných a vyprošťovacích akcí, zdravotníci, lékaři a mnoho dalších. Dle důvodné zprávy k zákonu č.40 z roku 2009 se tato skupina osob vytvořila, aby se zabránilo právním problémům, který by mohli vyvstat, při provádění práce těchto osob, jako jednání v krajní nouzi. (Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) I když jim tedy hrozí nebezpečí při výkonu svého povolání, musí toto nebezpečí snášet. (Jelínek, 2010)

Tato právní úprava se může zdát velice tvrdá vůči těm, co pracují v takto rizikovém prostředí. Chápaní této úpravy ovšem není definitivní. I u těchto případů může nastat ve výjimečných případech případ krajní nouze. Například pokud by lékaři hrozilo, že by se mohl nakazit smrtelně nakažlivou chorobou, v důsledku absence ochranných pomůcek, kterou sám nezavinil, nemusí sám riskovat život při ošetření takového pacienta. Jedná se opět o situace, které se musí důkladně prozkoumat samostatně, nelze je generalizovat.

4.3. Nutná obrana

4.3.1. Definice a obecná podstata

Jelikož právní systém by měl zajišťovat ochranu hodnot, které jsou společensky a individuálně důležité, tak pamatuje i na řešení konfliktních situací, kdy se osoba, nebo skupina osob dostane do situace, kdy je nucena se bránit. Nutná obrana je tedy institut k řešení takovýchto situací. Slouží k tomu, aby se jedinec nebál bránit chráněné zájmy. Výklad i aplikace nutné obrany by tedy měla sloužit ke zbavení se obav obranu použít, ale nesmí opomínat základní princip takovéto obrany. A sice, že pouze odvrátí útok hrozící chráněnému zájmu. Je důležité tedy vyloučit možnosti, za kterých by mohli osoby zneužívat tento institut pro páchaní trestné činnosti.

§ 29

Nutná obrana

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Zákonodárce použil stručnou formu, jež postihuje všechny podstatné rysy, ovšem vyvstává zde znovu problém neurčitosti některých pojmů, která vede k nutnosti výkladu další judikaturou, aby se dále konkretizoval.

Například dle Solnaře je nutná obrana vymezena jako: „*Odvracení bezprostředně hrozícího nebo trvajících útoku protiprávního a pro společnost nebezpečného útoku na zájmy chráněné trestním zákonem, a to činem, který by jinak byl trestným činem namířeným proti útočníkovi. Přičemž se žádá, aby obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.*“ (Solnař, 2003)

Dále je zde definována nejen podstata, ale i podmínky naplňující skutkovou podstatu nutné obrany (Solnař, 2003):

1) *Útok (jakožto předpoklad jednání v nutné obraně),*

a) směřující proti zájmu chráněnému trestním zákonem,

b) protiprávní,

c) bezprostředně hrozící nebo trvajících, a jehož

d) původcem je člověk.

2) Obranu (resp. podmínky určující meze jednání v nutné obraně)

a) směřující vůči útočníkovi (resp. jeho právní sféry),

b) ne zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku,

c) k níž je oprávněn kdokoliv, pokud jedná,

d) vědom si obrany a chtěje za jejích podmínek jednat.

Spornou otázkou ovšem stále zůstává, zda útok musí být úmyslný, o tom více v kapitole útok.

4.3.2. Útok

Pojem není v trestním zákoníku pevně zakotven. Když ovšem vyjdeme z praxe a dopomůžeme si teorií, tak můžeme označit útok jako: „*Protiprávní jednání člověka, které může spočívat v konání nebo opomenutí, toto jednání porušuje nebo ohrožuje zájem chráněný trestním zákonem a musí také být provedeno v požadované formě zavinění, v tomto případě se jedná o úmyslné zavinění.*“ (Kuchta, 1999) Jak již bylo nastíněno dříve, vyvstává tu problém zavinění útoku dle této definice. Nutná obrana není institut používaný pouze k odvracení útoků, které mají znaky TČ. S nutnou obranou se totiž můžeme setkat i v souvislosti přestupky a jinými správními delikty. Dle celního zákona takové delikty nevyžadují zavinění. V trestním zákoníku, jako takovém, podmínka zavinění také není uvedena. Mělo by tedy dojít v budoucnu k úpravě definice nutné obrany, aby se předešlo případným sporům. (Burda, 2010, str. 44)

S útokem s váže i pojem protiprávnost jednání útočnicka. Zde vyvstává problém u osob, které nejsou trestně odpovědné nebo jednají ve skutkovém omylu. Je zde objektivní pojetí protiprávnosti útoku, která stanovuje, že při splnění všech podmínek nutné obrany, tak je obrana přípustná i proti těmto osobám. Na druhé straně je stránka subjektivního pojetí, která tvrdí, že jednání proti osobám trestně neodpovědným je vyloučené. Útok zde není posuzovaný jako útok, ale jako nebezpečí hrozící zájmu chráněného trestním zákonem. Byl by zde tedy použit institut krajní nouze, nikoliv nutné obrany. Ani jedna z těchto variant není správná a je důležité je chápat ne jako předpisy, ale jako názory. Dostáváme se tedy opět do situace, kdy je více než nutné posuzovat každý jeden případ jednotlivě. Pokud bychom se rozhodovali dle subjektivní stránky, tak je nutné brát v potaz, že v těchto případech musíme mírnit posuzování určitých podmínek, například proporcionality. Zužujeme tím podmínky trestní odpovědnosti člověka jednající domněle v krajní nouzi v případě excesu. (Janečková, 2015) Objektivní pojetí se mně osobně zdá rozumnější, protože nemá smysl uvalovat další břemena na někoho, kdo musí odvracet nebezpečí. Pokud někdo útočí, byť nevědomě, tak na intenzitu útoku jako takového to nemusí mít vliv, tudíž možnosti obránce nebudou redukovány právní úpravou. Souhlasím s Nývltovou, která tvrdí, že by to vedlo ke strachu občanů se bránit. (Nývltová, 2003, str. 205) Objektivní posouzení těchto situací zastává i současná nauka trestního práva.

Dle usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích je možné považovat za útok i formu konání nebo opomenutí, například obsazení bytu, který pachateli nepatří,

majitel pak jedná v rámci nutné obrany. „*podmínky nutné obrany ve smyslu ustanovení § 29 trestního zákoníku mohou být splněny i v případě, kdy oprávněný uživatel domu nutí jiného jednáním, které by jinak bylo trestným činem, např. pohrůžkou násilí, aby odešel z místa, které požívá ochrany domovní svobody a na němž neoprávněně setrvává.*“ (Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 1996 sp. zn. 4 To 360/96)

Další problematickou oblastí je napadení zvířetem. Je nutno rozdělovat útok vyvolaný agresivním chováním – napadení psem utrženého z vodítka. Takovéto napadení a jeho následné odvracení je nutno posuzovat dle institutu krajní nouze. Druhá varianta je útok psa, kterého někdo poštvál. V tomto případě se bude jednat o jednání v nutné obraně, za útočníka se bude považovat ten, co psa poštvál a pes bude považován jako zbraň. (Šámal, 2010)

Další důležitou součástí je, že útok směřuje proti zájmu chráněnému trestním zákonem. Tento pojem již byl rozebírán výše.

S útokem souvisí i problém provokace. Pokud osoba svým jednáním provokuje osobu druhou k reakci, která vyústí v protiprávní jednání provokovaného, poté tuto skutečnost nazýváme vyprovokovaným útokem. Dostáváme se opět k důležitosti individuálního posouzení každé situace, jelikož je nutné posoudit co provokaci vyvolalo a jaký byl její účel. (Kuchta, 1999) U osoby provokované, by se mělo počítat s tím, že je dostatečně emočně a morálně vyspělá, aby se proti takovémuto jednání zachovala s co nejmenší intenzitou. Proto pokud se dopustí útoku na zájmy chráněné zákonem, tak pak se připouští jednání v nutné obraně u osoby provokující. (Burda, 2010, str. 50)

Jako jednání mimo nutnou obranu vyhodnotil nejvyšší soud jednání obviněného, který přijal výzvu poškozeného, aby s ním šel ven před restaurační zařízení, ve kterém popíjeli. Bez čekání ho před restaurací napadl a udeřil poškozeného opakovaně do hlavy, jež zapříčinilo otřes mozku a následnou hospitalizaci. Nejen že intenzita útoku byla nepřiměřená, ale i časová souvislost nevykazovala podmínku pro nutnou obranu u obžalovaného. V momentě výzvy totiž nebyl v bezprostředním ohrožení útoku. Vyjádření soudu zní takto: „*Jestliže obviněný vstřícně reagoval na výzvu poškozeného („aby s ním šel ven“), která směřovala k jejich vzájemnému fyzickému konfliktu, a to tak, že obviněný odešel s poškozeným na místo, kde poté poškozeného fyzicky napadl, pak obviněný nejednal v nutné obraně ve smyslu § 13 TrZ131, neboť neodvracel přímo*

hrozící útok na zájmy chráněné trestním zákonem. To platí bez ohledu na skutečnost, že fyzický konflikt slovně vyprovokoval právě poškozený.“ (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2006 sp. Zn. TR NS 22/2006 – T 863)

4.3.3. Přímo hrozící nebo trvající

Další podmínkou naplnění podstaty nutné obrany je časová souvislost mezi útokem a obranou. Za útok hrozící považujeme takovou skutečnost, kdy vyvstává důvodná obava z aktuálních událostí, které by mohli k útoku bezprostředně vést. Za takové podmínky lze považovat verbální vyhrožování útokem i akce přímo spojené s přípravou na útok. Například příprava zbraně. (Draštík, 2015) V takovýchto situacích není vyžadování započetí fyzické agrese útočníkem, aby se napadený mohl začít bránit. Počátek útoku bývá zpravidla ztotožňován s okamžikem, kdy útok přejde do stádia pokusu, jde-li o trestný čin. Podle § 21 odst. 1 TZ: „*Je pokusem jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a kterého se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat.*“ Ve většině případů je toto okamžik, kterým se legitimizuje použití nutné obrany. (Draštík, 2015) V případech krátkých přerušení útoku je nutná obrana stále povolena, musí být ovšem patrné, že útočník bude pokračovat. Pokud již ovšem nebezpečí pominulo, tak se použití nutné obrany vylučuje. Ukončení útoku se je totožné s momentem pominutí nebezpečí pro chráněný zájem. Dokonání trestného činu ovšem s koncem útoku nikterak nesouvisí. Například u krádeží je trestný čin dokonán, když už pachatel utíká s lupem pryč, ovšem stále se proti němu dá bránit v rámci nutné obrany, jelikož zájmům chráněným zákonem stále hrozí nebezpečí odcizení i přes dokonání trestného činu jako takového. (Šámal, 2010)

4.3.4. Přiměřenost obrany a její intenzita

Z logiky věci vyplývá, že co se intenzity týče, tak intenzita obranné reakce musí být větší než intenzita útoku. V takových případech totiž vždy obrana bude účinná. Ovšem i tato skutečnost je omezená v trestním zákoníku, kdy obrana nesmí být zjevně nepřiměřená způsobu útoku. kdy: *„zcela zjevné je to, co je jasné, očividné a nepochybné, a proto musí jít o vzájemný výrazně hrubý nepoměr“* (Šámal, 2010). Obránce není povinen útoku utéct, dle práva je oprávněn útoku čelit a pokusit se ho odvrátit. V praxi na každé lekci sebeobrany Vám ale sdělí, že nejlepší obranou je vždy útek, pokud je alespoň trochu možný. Dojde-li tedy k odvrácení útoku, tak nemusí být obránce pouze pasivní a odrážet rány, ale má právo i na aktivní způsob obrany. Tímto jednáním nevzniká ovšem z obránce útočník. Role jsou dány prvotní iniciací konfliktu.

Obrana je vždy směřována proti útočníkovi, nebo skupině útočníků, pokud je směřována jinam, děje se tak v mezích krajní nouze, pokud naplňuje její podmínky. Oporu najdeme i v judikatuře, kdy rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.12.1955 uvádí že: *„útok ve smyslu § 8 tr. zák. 87, děje-li se více osobami, předpokládá nutně aktivní činnost každého z útočníků. V takovém případě je přípustná nutná obrana (za podmínek v § 8 tr. zák. uvedených) proti kterémukoli útočníkovi, nikoli jen proti hlavnímu z nich.“* (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 12. 1955, sp. zn 1 Tz 349/55)

I zde je nutno nahlížet na subjektivní stránku věci a hodnotit psychické rozpoložení bránící se osoby, stejně tak jako u osob jednajících v krajní nouzi. Zaměřit by se mělo na stav oběti v době počátku útoku a na její psychické rozpoložení, aby se dalo určit, zda způsob obrany, kterou oběť zvolila se jí samotné zdál jako přiměřený. Je tedy nutno přihlídnout k subjektivnímu pocitu obránce. Objektivní stránka ovšem nemůže být zcela vyloučena, jelikož bychom mohli vyloučit trestnost u osob, které svou reakci na útok provedou ze špatného vyhodnocení situace, například v důsledku hrubé nepozornosti. V potaz se tedy vždy musí brát obě dvě stránky, jak objektivní, tak subjektivní. (Šámal, 2010)

Když se vrátíme k intenzitě, tak obránci je dána výhoda v právních možnostech z evidentních důvodů. Nemá totiž možnost si zvolit místo, čas ani prostředky pro boj. To obránce staví do dosti znevýhodněné situace a musí reagovat pod tlakem okolností. Takový tlak pro běžného, člověka je něco neznámého a dochází často k reakci freeze, kdy člověk ztuhne místo toho, aby něco dělal, není schopen v takovéto situaci

racionálně přemýšlet a stává se pouhou obětí. Pokud dochází k útěku neboli flee, tak by dále nebylo co řešit, ovšem pokud dojde k obraně samotné, z psychologického hlediska reakce fight, může použít i prostředky, které pomůžou větší intenzitě obranné reakce, než je intenzita útoku. I proti útočník bez zbraně je tedy možno zbraň použít, ať už se jedná o sečnou, střelnou nebo jinou. Ovšem aby nedošlo k excesu nutné obrany, tak pokud by stačilo k odvrácení útoku útočníka pouze zranit, tak ho obránce nesmí usmrtit. Například když obránce bude vyzbrojen střelnou zbraní a útočník bez zbraní, měl by nejprve obránce vypálit varovný výstřel, případně poté v případě další hrozby útoku snažit se mířit mimo místa, kde by mohl útočníka výstřelem usmrtit, jako je hlava. Dále například nemůže obránce zabít útočníka střelnou zbraní, který se pokoušel o drobnou krádež, a tudíž ani neohrožoval zdraví nebo život napadeného. (Šámal, 2010)

4.4. Exces nutné obrany

I přes široké vymezení podmínek, za kterých lze nutnou obranu vykonávat, se lze setkat se způsoby, které těmto právním aspektům neodpovídají. Jejich překročení je třeba důsledně posoudit a náležitě potrestat, aby nedocházelo k zneužívání institutu nutné obrany k „legitimní“ likvidaci jedince, který spor započal. Nutnou obranu se často hájí „profesionální bitkaři“, kteří vzniku konfliktu napomáhají, ale nikdy ho nezapočnou. Ovšem po prvotním napadení přechází k naprosté likvidaci útočníka, zcela za hranicemi nutné obrany. Proto je nutné tyto vybočení z právních mezí trestat, ačkoliv se to na první pohled bez znalosti konsekvencí může zdát, že je nespravedlivé obránce jakkoliv znevýhodňovat.

Teorie trestního práva, stejně tak jako judikatura, označuje vybočení, či překročení mezi nutné obrany jako exces nutné obrany. Původ slova nalezneme v latinském *excessum*, tudíž nepřiměřený. Exces nutné obrany naplňuje pouze některé ze znaků nutné obrany. Je nutno ale individuálně posuzovat případy, kdy člověk jedná v domnění, že naplňuje všechny podmínky nutné obrany, přitom ale tomu tak není. V tom případě se jedná o putativní obranu, neboli domnělou. V rámci excesů se rozlišují 4 druhy excesů dle současné a historické právní úpravy.

- 1) Exces intenzivní.
- 2) Exces extenzivní.
- 3) Exces jarý.
- 4) Exces chabý.

4.4.1. Exces intenzivní

Intenzivním excesem je označováno jednání, při kterém domnělý obránce svou obranou jedná zcela nepřiměřeně vůči útoku. Hlavním znakem je rozdíl v intenzitě útoku a obrany, popřípadě hrubý nepoměr mezi škodou, kterou mohl útočník způsobit a která byla způsobena při obraně. Jedná se tedy o vykročení mimo meze nutné obrany, kdy napadený nenaplní veškeré podmínky pro použití nutné obrany, jelikož je v rozporu s ustanovením trestního zákoníku § 29, kde je psáno že: „*Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.*“ (Šámal, 2010)

Judikatura se vyjadřuje následovně: „*Intenzita obrany, má-li být způsobilá odvrátit útok, může být zásadně silnější než intenzita útoku. Obrana však nesmí být zcela zjevně, přehnaně silnější, než je třeba k odvracení útoku (příčemž takto je hodnocen obzvláště charakter použité zbraně, četnost způsobených ran, jejich intenzita apod.). Nutná obrana je vyloučena z důvodu tzv. intenzivního excesu tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku.*“ (nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 433/2002.)

Důležitým judikátem, který ochránil jednání obránce v případě, že se rozhodne útoku čelit je usnesení nejvyššího soudu, kde je psáno že: „*Nutná obrana je vyloučena z důvodu tzv. intenzivního excesu tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku. Pro jednání v nutné obraně není podstatná tzv. subsidiarita, tj. nevyžaduje se, aby se obránce snažil vyhnout hrozícímu nebo již probíhajícímu útoku nebo aby použil nejdříve mírnější způsoby obrany a jejich intenzitu případně stupňoval až podle způsobu útoku. Proto intenzivní exces z mezí nutné obrany nelze spatřovat jen v tom, že napadená osoba se útoku nevyhnula útekem, i když byl útek možný, anebo že nezvolila mírnější možnou obranu, pokud použitou (intenzivnější) obranu ještě nelze považovat za zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.*“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007.)

4.4.2. Exces extenzivní

Extenzivní exces se týká vybočení podmínek nutné obrany v rámci časových sousledností, které v posuzovaném případě nastávají. Nelze se odvolávat na jednání v nutné obraně, pokud „obrané jednání“ započne ještě před bezprostřední hrozbou útoku, nebo pokud již útok skončil a obrana se mění na útok a odvetu. (Solnař, 2003)

Dle rozhodnutí nejvyššího soudu: *„Jde o překročení mezi nutné obrany, jestliže se pachatel zpočátku brání způsobem přiměřeným povaze a nebezpečnosti útoku směřujícímu proti zájmům chráněným trestním zákonem, ale po skončení útoku sám přejde do útoku s úmyslem vypořádat se s útočníkem, od něhož již nehrozí nebezpečí.“* (Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 2. 1978 sp. zn. 11 To 1/78.) Je zde důležité správně určit, kdy útok ještě nenastal, počátek útoku, útok samotný a jeho ukončení. Tato problematika je častým sporem při určování případů nutné obrany. Lze pochopit, že když Vás někdo napadne, nepoznáte okamžitě s jistotou, že útok již skončil. Jste napumpováni adrenalinem a v emočně extrémně vypjaté situaci. Je nutno tedy přihlížet opět k subjektivnímu pojetí napadeného.

Nelze ovšem srovnávat se situace, kdy útočnickovo jednání se jen na krátkou dobu přeruší a stále hrozí možnost, že bude pokračovat. V takovýchto případech Nejvyšší soud uznal jako oprávněné, že se na další útok obránce připravil se zbraní. *„Není podmínkou nutné obrany to, že ze strany obránce jde o náhlé či nepřipravené jednání, které je jen okamžitou reakcí na situaci vyvolanou útokem.“* (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 5. 2004, sp. zn. 7 Tdo 461/2004) Jednalo se o situaci, kdy voják z povolání po potyčkách na diskotéce stihl vytáhnout v přestávce mezi útoky z auta zbraň a při následném útok jednoho útočníka zabil a dalšího postřelil. Je zde vidět na tomto případě problematiku posuzování těchto situací, jelikož odvolání se nevztahovalo k výši trestu, nebo k usvědčení obránce. Šlo o zvrácení rozsudku prvoinstančního soudu a soudu odvolacího, které nutnou obranu v tomto případě nepřipouštěly. A to i přes to, že v dobu střelby byl obránce sám proti čtyřem útočníkům, jeho přátelé byli zbiti, sám nejprve vystřelil varovně, sám byl zraněn, což si vyžádalo třítydenní hospitalizaci a že střílel až z leže, jelikož byl po varovné střelbě sražen na zem.

4.4.3.Exces jarý a chabý

Tyto typy excesů najdeme především ve starších právních úpravách, dnes se s nimi již moc nesetkáme. Používají se pouze jako pomocná kritéria při posuzování nutné obrany a trestní odpovědnosti.

Exces jarý, neboli stenický, je stav, kdy obránce vykročí z mezí nutné obrany ze zlosti, pomstychtivosti atd. Je z pravidla posuzován jako přitěžující okolnost.

Exces chabý, neboli astenický, je vybočení z mezí nutné obrany v důsledku strachu, uleknutí, zmatení atd.

4.5. Putativní obrana

Jedná se opět o problematiku spojenou se subjektivním chápáním situace jedincem. Jelikož jsem již hovořil o nutnosti posuzovat psychický stav jedince, tak bych chtěl rozvést i případy, kdy útok samotný je pouze domnělý a nastává situace domnělé, tzv. putativní obrany. V tomto případě útok existuje pouze v mysli obránce a reálné nebezpečí mu nehrozí. Dochází ovšem k obranému jednání založenému na tomto omylu, které sebou ovšem nese následky. Jednání v putativní obraně tedy logicky nelze klasifikovat jako nutnou obranu. Jedná se o zvláštní případ skutkového omylu o okolnostech vylučující protiprávnost.

Dle judikatury pak putativní obrana spočívá v: *„Tom, že pachatel má subjektivně omylem za to, že tu jsou ve skutečnosti podmínky nutné obrany, totiž, útok nespravedlivý, přítomný, směřující proti životu, svobodě nebo jmění, proti němuž obrana je potřebnou, ač těchto podmínek skutečně tu není.“* (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 1925, sp. zn. Zm I 370/25)

Jelikož lidé nejsou stroje a omylů se dopouští, tak i na takové jednání náš právní systém pamatuje. *„Omylem se často rozumí nesoulad vědění určité osoby s realitou. Omyl tak zasahuje intelektuální složku lidského vnitřního světa, která má ovšem následně vliv i na složku volní. Člověk se rozhoduje dle jemu známých skutečností, resp. Na základě obrazu skutečnosti tak, jak si jej utvořil kombinací empirického vnímání a analyticko-syntetického myšlení, a to s ohledem na jeho úroveň duševní a věkovou.“* (Chmelík, 2009)

Pro potřeby trestního práva je pak omyl definován následovně: *„Omylem v trestním právu potom rozumíme neshodu pachatelova „vědění“ (jeho vnímání, jeho představy) se skutečností, ať již proto, že si pachatel vůbec neuvědomil nějakou skutečnost, nebo proto, že o ni měl představu nesprávnou.“* (Jelínek, 2010).

Omyly můžeme dělit na pozitivní a negativní, přičemž pozitivní omyl se dle výkladu § 18 trestního zákoníku se považuje za negativní skutkový omyl a obráceně. Pozitivní omyl je tedy situace, kdy se člověk domnívá, že mu hrozí určité nebezpečí a dle toho jedná, dopustí se tak negativního dopadu na společenském zájmu. Jako příklad lze uvést napadení kolemjdoucího pod mylnou domněnkou, že se jedná o útočníka, jelikož si prohrabává sako (připravuje se na útok). Negativní omyl je potom situace, kdy se člověk dopouští vědomě jednání za hranicí práva, přičemž ale jedná, jako by se bránil.

Příkladem je útok na osobu z důvodu přepadení, i když daná osoba neví, že na něj je mířeno zbraní připravující se vystřelit ve skrytu osoby, co měla být přepadena.

Člověk jednající v putativní obraně není zodpovědný za způsobení úmyslného trestného činu. V případě prokázání negativního vlivu na společenské zájmy je takovéto jednání hodnoceno jako jednání v nedbalosti. Není totiž možné aby se nedbalost a nevědomost zcela promíjela.

Po seznámení s putativní obranou ovšem nastává problém, kdy se zločinci mohou odkazovat na jakýkoliv zásah policie, jako na putativní obranu, ve které se obávali o svůj život a tudíž se proti takovému zásahu aktivně bránili. Dle Nejvyššího soudu: *„podstatou putativní nutné obrany je skutečnost, že pachatel mylně předpokládá útok na zájem chráněný trestním zákonem, vůči němuž zaměřil své obranné jednání“* Dále pak že: *„Při posuzování, zda osoba jedná v tzv. putativní nutné obraně, je nezbytné zabývat se otázkou, zda byl dán nesoulad mezi představou obviněného a realitou, tedy zda a jakým způsobem mohl být takový nesoulad-se zřetelem na duševní rozpoložení obviněného-navozen. Jedná se tedy o zjištění, zda obviněný mohl subjektivně nabýt mylného přesvědčení, že okolnosti, za kterých koná, odpovídají nutné obraně. Soud přitom musí pečlivě posuzovat veškeré okolnosti, které mohly mít na vnímání situace obviněným vliv, ať již se jedná o vnější podněty, tak jeho interní pochody (rozpoložení, zkušenosti, apod.). Nelze se výhradně spoléhat toliko na tvrzení obviněného, které uvede, že vzhledem k překvapení či stresu měl obavu z újmy, kterou může přinést hrozící či probíhající útok. V opačném případě by se orgány činné v trestním řízení totiž vystavovaly nebezpečí paušalizace, kdy např. jakýkoliv útok proti legálnímu policejnímu zásahu by musel být hodnocen jako putativní obrana při tvrzení, že osoba, která tak jednala, měla obavu o svůj život.“* (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2015, sp. zn. 6 Tdo 703/2015.) Vznikl by totiž nebezpečný precedens chránící všechny zločince.

4.6. Rvačky

Další problematickou situací z hlediska práva v sebeobraně spatřuji v určování rozdílu mezi nutnou obranou a rvačkou dle § 158 trestního zákoníku, jež je definována takto:

„Kdo úmyslně ohrozí život nebo zdraví jiného tím, že se zúčastní rvačky, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, je-li při činu uvedeném v odstavci 1 jinému způsobena těžká újma na zdraví.

Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, je-li při činu uvedeném v odstavci 1 jinému způsobena smrt.“

a dle judikatury: *„Rvačku definuje takové vzájemné napadání nejméně tří osob, při němž se střídají útok a protiútok, a takové vzájemné napadání musí být natolik intenzivní, že při něm skutečně dochází k ohrožení na životě nebo zdraví.“* (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.6.2016 sp. zn. 8 Tdo 761/2016-31.).

Rozlišení těchto dvou situací je častým sporem u soudů, kde obžalovaní se hájí tím, že jednali v rámci shora uvedené nutné obrany. Hlavními rozlišovacími znaky jsou poté role zúčastněných. Podmínka nebezpečí hrozící přímo chráněnému zájmu je naplněna v těchto situacích vždy. Co se intenzity týká, tak pro toto posouzení není stěžejní. Určení rolí je stěžejní jak již bylo psáno. V rámci nutné obrany je zcela nepřipustné, aby se obránce dostal do role útočníka. V takovém případě by se o nutnou obranu nemohlo jednat. (Novotný, 2010) V rámci trestních sporů ohledně určování rolí útočníka obránce se opět dostáváme k problematice vyprovokovaného útoku. Proti takovému je dle § 29 nutná obrana přípustná pouze tehdy, pokud provokatér nezamýšlel způsobit škodu v rámci následné obrany. Toto je velmi problematický bod pro dokazování, jelikož takovéto jednání není na první pohled vždy patrné. I během rvačky ovšem může za určitých podmínek nastat situace, kdy jedinec, nebo skupina, jedná v rámci nutné obrany. Jedná se o situace shora uvedených excesů. V případě excesu intenzivního dojde nejednou k hrubému nepoměru sil tím, že ačkoliv do té doby probíhalo vše jako pěstní souboj, tak jeden účastník vytáhne pistoli. Když se budeme bavit o extenzivním excesu, tak je to pak situace, kdy jeden už ve rvačce nechce dále pokračovat, ale je opakovaně zatahován dalšími účastníky zpět. Dále je zde varianta nezúčastněné osoby, která je napadena v rámci probíhající rvačky. Jedná se například o kolemjdoucího nebo přihlížejícího. Ten v rámci odvrácení útoku bude jednat v rámci nutné obrany. Nesmí

ovšem po odražení útoku přejít do útoku sám, jelikož poté by se stal účastníkem rvačky. (Janečková, 2015)

K časové souslednosti nutno dodat, že v rámci rvačky je občas dosti náročné tuto souslednost najít. Za normálních okolností nám časový faktor pomáhá právě s označením role útočníka. Zde ovšem často selhává. Například pokud je nějaký konflikt, který graduje, je těžké určit, kdo v momentě započetí rvačky byl tím, kdo má na nastalé situaci vinu. Zde je nutno posuzovat, kdo měl tendence k tomu, aby konflikt gradoval, případně k uklidnění konfliktu. Pokud nelze s jistotou určit, zda někdo měl nějaké vůbec nějaké tendence k uklidnění konfliktu, pak budou útočníky obě strany. Druhá situace, která je problematičtější, jelikož se zjišťuje motiv, který není na první pohled patrný, tak jako komunikace v případě minulém, je situace vzájemného napadení bez předchozí přípravy. Časové hledisko opět nelze použít, jelikož nelze ve zlomku vteřin hledat prvotní útok. Jak již bylo řečeno, řeší se motiv obou stran. Kdo měl motiv k fyzickému napadení, kdo má násilnické sklony a kdo má osobností vlastnosti směřující k vyvolávání konfliktů. Opět ovšem v případě nejednoznačného prokázání jsou určeni za útočníky obě strany. (Janečková, 2015)

4.7. Sebeobrana složek IZS

Problematika sebeobrany u složek IZS je stále více se rozšiřujícím tématem. Jednotlivé složky prochází různými sebeobranými cvičeními, které mají pomoci zajistit jejich bezpečnost. U armády a policie je samozřejmostí, že prochází výcvikem v oblasti bojových sporů, jelikož povaha jejich práce předpokládá konfliktní situace. Ovšem problémem jsou čím dál tím častější napadání lidí, kteří slouží pro udržení a záchranu společenských zájmů. Jedná se především o lidi ze ZZS, kteří v dnešní uspěchané době, se stále vzrůstající agresivitou se musí potýkat se slovní agresí, osočováním a dokonce i s fyzickým napadením. Jelikož je důležité tyto lidi chránit po stránce právní, tak při napadení těchto lidí se takovýto útok brán jako příhoršující okolnost než útok na běžného občana. Nejedná se ovšem jen o ZZS, ale i o bezpečnostní sbory, ozbrojené složky a další ostatní složky IZS, které zákon uvádí jako úřední osoby.

Dle zákona č. 361 ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů je bezpečnostní sbor definován takto: „*Bezpečnostním sborem se rozumí Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace.*“

Dle zákona č. 219 ze dne 14. září 1999 o ozbrojených silách České republiky jsou ozbrojené síly definovány takto: „*Ozbrojené síly se člení na armádu, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž.*“

Dle trestního zákoníku § 127 je úřední osobou:

- 1) *„Soudce.*
- 2) *Státní zástupce.*
- 3) *Prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci.*
- 4) *Člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci.*
- 5) *Příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie.*
- 6) *Soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce.*
- 7) *Notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař.*

- 8) *Finanční arbitr a jeho zástupce.*
- 9) *Fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.*

K trestní odpovědnosti a ochraně úřední osoby se podle jednotlivých ustanovení trestního zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s její pravomocí a odpovědností.“

Jak je vidět, zdravotnický personál nikterak nezapadá do shora uvedených skupin, které jsou zařazeny pod ochranu v trestním zákoníku § 325, který upravuje podmínky při napadení úřední osoby:

- 1) *„Kdo použije násilí*
 - a) *v úmyslu působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo*
 - b) *pro výkon pravomoci úřední osoby,*
 - c) *bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta.*
- 2) *Odnětím svobody na šest měsíců až šest let bude pachatel potrestán*
 - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní,*
 - b) *ublíží-li takovým činem jinému na zdraví, nebo*
 - c) *způsobí-li takovým činem větší škodu.*
- 3) *Odnětím svobody na tři léta až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li*
činem uvedeným v odstavci 1
 - a) *těžkou újmu na zdraví, nebo*
 - b) *škodu velkého rozsahu.*
- 4) *Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem*
uvedeným v odstavci 1 smrt.
- 5) *Příprava je trestná.“*

Ovšem ani zdravotníci nejsou ve finále zákonem opomenuti. Jsou zařazeni jako přihoršující okolnost u trestných činů, jež se jich mohou týkat. Nutno ovšem zdůraznit, že stejně jako v předchozích případech, musí být trestný čin na nich spáchaný po dobu jejich aktivní služby a při výkonu povolání. Nelze brát jako přihoršující okolnost napadení zdravotníka, který má po službě a v klidu sedí doma. Jsou tedy na stejné úrovni jako by někdo napadl dítě, těhotnou, úřední osobu atd. Jako příklad lze uvést z trestního zákoníku § 146 ublížení na zdraví odstavec 2, písmeno d:

- 1) *„Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.*
- 2) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
 - a) *na těhotné ženě,*
 - b) *na dítěti mladším patnácti let,*
 - c) *na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,*
 - d) *na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo*
 - e) *na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.“*

Ze základních složek IZS na tom jsou z hlediska právní ochrany nejhůře dobrovolní hasiči působící v JPO. Jelikož jejich výkon je na dobrovolné bázi, tak se neřadí ani pod HZS, ani do bezpečnostních sborů. Trestné činy páchané na dobrovolných hasičích při výkonu jejich povolání jsou tedy klasifikovány stejně jako trestné činy na jakémkoliv jiném běžném občanovi.

Ovšem právní ochrana nestačí. Sepsaná pravidla, výstrahy a doporučení nezastaví kouzelně ruku útočníka, který je odhodlaný zaútočit. Proto je čím dál aktuálnější školit složky IZS, které nemají bojový výcvik zakotven v přípravě na výkon povolání, jako například PČR, v praktických lekcích sebeobrany. V literatuře můžeme nalézt i ucelené knihy zabývající se touto problematikou. Jako příklad lze uvést Profesní sebeobranu pro složky IZS: příručka sebeobranných zákroků od Lapky a Doležala.

5. Závěr

Dříve než začneme mluvit o jednotlivých problémech a možnostech zlepšení, musíme nejprve upozornit na tu skutečnost, že na nutnou obranu a krajní nouzi vzniká ze strany společnosti mnoho předsudků, jež nejsou podepřeny hlubším seznámením s právní úpravou. Primárně je tak společnost sycena médii a jejich fabulativními titulky, které mají za úkol pouze zaujmout, přičemž jde však mnohdy o naprosto zavádějící výroky, z nichž divák či čtenář není bez hlubšího přečtení (a bez znalosti skutkového děje) schopen vyvodit správné právní závěry. Lze se tak například setkat s případy, ve kterých bývalého vojáka, pracujícího jako vyhazovače, veřejnost odsoudí, ačkoliv není obeznámena s fakty. V důsledku toho nastává tunelové vidění u diváků či čtenářů, kteří vidí obra, jenž ublížil Goliáši. Je pro ně dále irelevantní, že Goliáš vytáhl na obra nůž a obr se snažil celou situaci uklidnit a konfliktu se vyhnout. To, jakou manipulativní sílu v současné době média mají, je tak až zarážející, přičemž se dá tento problém pojmenovat jako viktimizace oběti TČ ze strany médií.

Sebeobranou v rámci krajní nouze řešíme například napadení osoby zvířetem. Je důležité říci, že způsob prováděné sebeobrany v takovém případě má modifikovanější podobu oproti té, jež je vyučována vůči lidským útočníkům. Jediným shodným aspektem při použití sebeobrany vůči zvířeti či člověku je pak pouze útěk, jenž je pasivní formou. Z hlediska právní stránka je pak nutné za problematickou oblast označit zejména subjektivní náhled na nebezpečí hrozící chráněnému zájmu. Jednání v mylné domněnce, že se nacházím v situaci, jež by mohla být zastřešována institutem krajní nouze, pak může být hodnoceno nanejvýš dle pravidel o skutkovém omylu. Je však velmi komplikované, prokázat úmysl jedince a to jak v dané chvíli situaci vyhodnotil, toto je pak nutné prokázat v rámci trestního řízení, do kterého jsou za účelem zkoumání psychiky člověka přibíráni znalci z oboru zdravotnictví, z odvětví psychologie. I ti však v mnohých případech nejsou schopni dospět ve svých posudcích k jednoznačným závěrům. Navazujícím problémem je pak i potíž s výběrem vhodného způsobu odvracení nebezpečí, přičemž se musí hodnotit zejména stav jedince v době takového odvracení, zda jednal v rozrušení či afektu. Toto má vliv na posouzení toho, jestli se v dané chvíli nenabízel způsobem jednání, který by byl méně závažným pro poškozeného, než ten, jež byl užit. Někteří tvrdí, že by mělo dojít k úpravě právní definice samotné, přičemž argumentují tím, že současné výklady těchto ustanovení jsou nejednoznačné. Například slovo „jinak“ v nás evokuje pocit, že jakýkoliv způsob

jednání, odlišný od původně zvoleného, je způsobem správným. Právní úprava by dle mého názoru měla být více dovysvětlena, ať již samotným právním předpisem, či komentáři a judikaturou, aby se člověk mohl zcela vyhnout posuzování případů ad hoc. Dle mého soudu by pak nemělo být posuzováno to, zda se nabízela varianta méně škodlivá pro společenské zájmy, k níž bylo přistoupeno, pokud člověk odvracející nebezpečí splnil podmínku menšího poškození v rámci odvrácení většího.

Další problematický bod je spojený s proporcionalitou, přičemž stávající právní úprava nechává na posouzení soudce, aby ohodnotil míru společenské prospěšnosti poškozených objektů. Opět se dostáváme k zpět k subjektivnímu vnímání. Zvláště zde narážíme na subjektivně emocionální vnímání významu chráněného zájmu. Většina případů se pak vztahuje k movitým či nemovitým věcem, jež pro někoho mohou mít nevyčíslitelnou hodnotu vzhledem k tomu, že mají svou minulost a člověk k nim přistupuje se sentimentem, kdy je pro příklad možno uvést věci z pozůstalostního řízení. Ty mají pak pro jedince mnohem větší hodnotu než předměty ekonomicky hodnotnější. Míchá se nám do toho i duševní vlastnictví, které je mnohdy také problematicky zhodnotitelné. U této problematiky je ovšem dle mého názoru správné nechat posouzení na soudcích, jelikož je prakticky nemožné sestavit bodové ohodnocení věcí, popřípadě, skutkových dějů, jež mohou nastat. Nesouhlasím ovšem s jednou věcí v rámci proporcionality, a tou je podmínka, že člověk může být usmrcen pouze, pokud tím zachrání alespoň životy dva. V extrémních případech by nemělo být trestné usmrtit jednoho člověka pro přežití ve chvíli, kdy jiná možnost není. Tato situace by ovšem musela být podmíněná tím, že by v případě neusmrcení jednoho druhým umřeli oba dva.

U posuzování případů osob povinných nebezpečí snášet je dále nutno zmínit pozitivní aspekt subjektivního posouzení soudcem, zda-li již nebezpečí nebylo natolik velké, aby mohli i tito lidé při výkonu služby jednat v krajní nouzi. Typickým příkladem, jemuž jsem se věnoval i v textu samotném, je lékař, který kvůli špatnému materiálnímu zabezpečení a vysokému riziku nákazy odmítne operovat pacienta se smrtelnou chorobou.

Nutnou obranu lze klasifikovat jako speciální případ krajní nouze. Oproti krajní nouzi se nejedná o nebezpečí hrozící chráněnému zájmu, ale o útok na tento zájem. Původcem tohoto útoku je vždy člověk. Dalším podstatným rozdílem je, že odvrácení nebezpečí je nazýváno obranou. Navazujícím rozdílem je skutečnost, že intenzita obrany může být

stejná nebo vyšší, než byla původní intenzita útoku. Pokud sebeobrané jednání je v souladu s právem, tak s největší pravděpodobností k němu dochází v rámci nutné obrany. Problematika v tomto ohledu spočívá v tom, že mnoho lidí se na nutnou obranu odvolává, i když její znaky vůbec nenaplnují. Ti chytřejší útoky vyprovokávají, aby útočníky z takovýchto provokací vzešlých mohli pod rouškou nutné obrany zlikvidovat. Takováto jednání ovšem zákon rovněž postihuje. Pokud je útok vyprovokovaný s úmyslem likvidace, pak tato jednání nejsou nutnou obranou. Dostáváme se zpětně k problematice dokazování spojenou se znalci z odvětví psychologie.

Stejně jako u krajní nouze je podstatná časová souslednost, je tedy důležité správně rozklíčovat počátek útoku, jeho průběh a ukončení. Právě okamžik ukončení útoku, po kterém nehrozí nebezpečí chráněnému zájmu, je leckdy sporným bodem dokazování. Obránce by nikdy neměl přejít do role útočníka. Pokud totiž taková situace nastane, nelze pak takovéto jednání posuzovat jako nutnou obranu. Je proto důležité i v takto vypjaté situaci po přemožení protivníka nepodlehout okolnostem a nenechat se stáhnout svými emocemi a nepokračovat v chvatech, hmatech atd., aby nedošlo k excesu z nutné obrany. Mnoho lidí bylo obviněno právě z intenzivního excesu, jelikož nebyli schopni zastavit odvetné jednání. Na jedné straně je pochopitelné, že pokud vás útočník napadne a zraní při tomto útoku ženu či dítě, jež vás doprovázejí, vaše reakce budou citově zabarvenější, ovšem zákon odvetné jednání neumožňuje.

Další problém je spojený s intenzitou útoku. I zde dochází k posuzování soudcem bez pevně dané hranice. Důvod tohoto jednání je jasný. Nelze totiž namodelovat podmínky a sestavit z nich žebříček, aby bylo jasně dáno, že od 50 bodů výše je to již nepřiměřená intenzita. Soudci musí vycházet z judikatury a mnohdy z posouzení lékařských znalců. Je zde ovšem podstatné, jakou intenzitou útočník působil vůči chráněnému zájmu, popř. jak vysokou škodu způsobil, přičemž toto je základem pro posouzení případné nepřiměřenosti. Pokud vytáhl pistoli a nestihl ani vystřelit z důvodu toho, že byl pobodán obráncem, tak se bere v potaz skutečnost, že útočník chtěl usmrtit obránce střelnou zbraní. V takovém případě by obrana byla zjevně přiměřená. Co se ovšem týče případu, v němž bude útočník jen slovně vyhrožovat ublížením na zdraví (což je také považováno za počátek útoku) a obránce vytáhne pistoli a vypálí do něj 5 ran, pak tento způsob obrany bude zcela zjevně nepřiměřený.

Zvláštním případem je pak putativní obrana, kdy si obránce pouze vyfabuluje v mysli hrozící nebezpečí. Jeho jednání musí být důkladně posouzeno na základě jeho

psychického rozpoložení v době obavy z útoku. Pokud dojde obranným jednáním k činům přesahující meze zákona, pak takovéto jednání musí být posuzováno dle zásad o skutkovém omylu.

V souvislosti se sebeobranou složek IZS je nutno zmínit chování v prekonfliktní fázi (převážně u policistů), které může vzniku konfliktní situace zabránit. V dnešní době internetu shlížíme stále nová a nová videa, kdy policisté usmrtní nebezpečného člověka s nožem, nebo v rámci putativní obrany nevinného člověka. Rovněž je dnešní doba příhodná pro to, že se stále více v zemích zaměřují ve výcviku na prekonfliktní fázi, kde se učí jak poznat nebezpečí, jak jednat s ozbrojeným člověkem, a že likvidace tohoto člověka je až poslední možnost. V některých situacích ale možnost k jednání není, a proto se jednotky IZS školí v sebeobraně, aby ochranou svého života zachránili i životy dalších.

V závěru chci zdůraznit, že v posuzování konfliktních situací je mnohdy podstatné subjektivní posouzení soudců a znalecké posudky subjektivního vnímání účastníků. Je zde mnohdy náročné určit časovou souslednost v případě nepřítomnosti kamerových záznamů a častá neochota svědků, kteří při konfliktních situacích utíkají a nechtějí se k nim jakkoliv vracet. Je tedy vždy lepší se takovýmto situacím vyhnout než riskovat to, že svým jednáním sice naplníte předpoklady pro užití nutné obrany, kterou bude však obtížné v rámci trestního řízení prokázat.

Jako nejproblematičtější oblast, které jsem se věnoval, vnímám vymezení zcela zjevně přiměřeného útoku v rámci nutné obrany. Dle judikatury jsou případy dosti nejednotné co se prvoinstančních a odvolacích soudů týká. Na tuto oblast by se měl justiční systém zaměřit více a například formou školení, kde se budou řešit případ za případem, by se pak mělo dostat ke společné shodě v následných trestních řízeních.

Za nejzajímavější část, které jsem se v této práci věnoval je problematika časového vymezení a s tím související určování rolí při konfliktu. Hodnocení psychologických stavů napadených a vymezení okamžiku, kdy útok pominul se mi jeví jako neskutečně zajímavé a náročné na posouzení. Člověk u těchto situací musí mít velký cit pro rozhodování, jelikož nuance mezi jednotlivými případy jsou velmi malé.

6. Zdroje

6.1. Bibliografie

- 1) SKALSKÁ, K., HANUŠKA, Z., DUBSKÝ, M. *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana: modul I*. Praha: MV - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2010. ISBN 978-80-86640-36-5.
- 2) *Ochrana obyvatelstva a krizové řízení: skripta*. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2015. ISBN isbn978-80-86466-62-0.
- 3) ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN isbn978-80-7400-109-3.
- 4) JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. Vyd. 2*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3.
- 5) SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva. Vyd. 1.*, (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6.
- 6) HENDRYCH, D. *Právní slovník. 3., podstatně rozšířené vydání*. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- 7) OLŠAR, E. *Příspěvek k nauce o vině*. Praha: Nákladem České akademie věd a umění, 1936.
- 8) NOVOTNÝ, F., *Trestní zákoník 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*, Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4 .
- 9) NOVOTNÝ, F. *Praktikum trestního práva hmotného. 2., upr. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-252-3.
- 10) KRATOCHVÍL, V. *Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2.
- 11) ĎURECH, M. *Úpoly*. 2.vyd. Bratislava: Vydavatelství Univerzity Komenského, 2000. ISBN 80-223-1381-5.
- 12) NÁCHODSKÝ, Z. *Učebnice sebeobrany pro každého*. První vydání. Praha: Futurama, 1992. ISBN 80-85523-01-09.

- 13) REGULI, Z., Ďurech, M., VÍT, M. *Teorie didaktika úpolů ve školní tělesné výchově*. MU Brno: Dataprint, 2007. ISBN 978-80-210-4318-3.
- 14) JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-760-7.
- 15) DRAŠTÍK, A. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.
- 16) CHMELÍK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: Linde, 2009. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-785-0.
- 17) NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010 ISBN 978-80-7357-509-01.
- 18) DOLEŽAL, K., LAPKA, T. *Profesní sebeobrana pro složky IZS: příručka sebeobránných zákroků s přílohou*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, Lékařská fakulta, 2011. ISBN 978-80-7368-827-1.

6.2. Odborný článek

- 19) Šámal, P. *K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku*, Trestněprávní revue. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 5/2009, 1213-5313. str. 129 .
- 20) Kuchta, J. *Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona*, Trestněprávní revue. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2/2003, ISSN 1213-5313. str. 47, 49.
- 21) KUBOVÁ, O. *K některým otázkám krajní nouze*. Bulletin advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 1998, roč. 1998, č. 10, str. 51.
- 22) BURDA, E. *Útok proti kterému je přípustná nutná obrana*. Trestněprávní revue. 2010, č. 2, ISSN 1213-5313. str. 44,50.
- 23) NÝVLTOVÁ, I. *Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných*. Trestněprávní revue, ISSN 1213-5313, 2003. č. 7, str. 205.

6.3. Elektronické zdroje

- 24) URL₁ <https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Aesculap-Akademie-Devet-z-deseti-zdravotniku-celi-nasilnym-utokum-pacientu-Zbrane-se-objevuji-vyjimecne-573351> [cit. 2020-03-23]
- 25) ULR₂ <https://iuridictum.pecina.cz/w/Trestuhodnost> [cit. 2020-03-23]

6.4. Legislativa:

- 26) Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.
- 27) Usnesení vlády č. 246+P/1993 Sb., k návrhu zásad Integrovaného záchranného systému.
- 28) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- 29) Zákon č. 89/1950 Sb., trestní zákoník.
- 30) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník.
- 31) Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.
- 32) Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., listina základních práv a svobod.
- 33) Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
- 34) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- 35) Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.
- 36) Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

6.5. Judikatura

- 37) Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 31. 5. 1979, sp. zn. 7 Tz 25/89.
- 38) Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR ze dne 31. 5. 1979, sp. zn. 7 Tz 25/89.
- 39) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 1. 1968, sp. zn. 1 Tz 2/68.
- 40) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16. 8. 1971, sp. zn. 3 Tz 54/71.

- 41) Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR ze dne 18.7 1986, sp. zn. 1 To 66/86.
- 42) Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 2. 1978, sp. zn. 11 To 1/78.
- 43) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 5. 2004, sp. zn. 7 Tdo 461/2004.
- 44) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007.
- 45) Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 433/2002.
- 46) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 1925, sp. zn. Zm I 370/25.
- 47) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2015, sp. zn. 6 Tdo 703/2015.
- 48) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 8 Tdo 761/2016-31.